

KOMMENTARER TIL EKSPERTGRUPPENS RAPPORT OM SPU OG FOSSILE INVESTERINGER

Professor dr. juris Beate Sjøfjell, styreleder i Concerned Scientists Norway
og adj. Professor Anita M. Halvorssen, medlem i Concerned Scientists Norway

Den 3. desember 2014 la ekspertgruppen fram sin rapport: “Fossil-Fuel Investments In The Norwegian Government Pension Fund Global: Addressing Climate Issues Through Exclusion And Active Ownership”. Gruppens mandat gikk ut på å vurdere SPUs investeringer i kull- og petroleumsselskaper og virkemiddelbruk knyttet til slike selskaper.

I og med at Etikkrådets anbefalinger nå går til Norges Bank som tar den endelige beslutningen (og ikke Finansdepartementet, slik det var inntil 4. juni 2014, i motsetning til det som står i høringsteksten),¹ kan det medføre en større fare for at de etiske retningslinjene viker i møte med avkastningskravene. Det er viktig at dette tas i betraktning når en vurderer hvorvidt det skal inntas eksplisitt i retningslinjene at kullselskaper skal utelukkes basert på produkt. Da slipper Norges Bank å måtte ta den vanskelige avveiningen mellom avkastningskrav og etikk på kort sikt – på lengre sikt vil uttrekk av klimaskadelig virksomhet gjennomgående også være det økonomisk rasjonelle å gjøre. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

Ekspertgruppen har uttalt at en langsiktig avkastning av SPU avhenger av en bærekraftig utvikling i økonomisk, miljømessig og samfunnsmessig forstand, og at ansvarlig investeringspraksis og aktiv aksjeeierskapsutøvelse har prioritet i forvaltningen av fondet. Det kan tenkes flere situasjoner hvor det egner seg å jobbe fra insiden, dvs. å være den «gode» investor i et selskap istedenfor å kvitte seg med aksjene slik at en «dårlig» investor muligens overtar som ikke tar noen miljø- eller sosiale hensyn. Men når det gjelder klimaendringer så haster det med tiltak. Det er da mer effektivt å bruke uttrekksmekanismen basert på nærmere angitte produkter (produktbasert utelukkelse) og atferdsbasert utelukkelse. Det er heller ikke sannsynlig at det kan gjøres noe særlig for å endre på en industri som har som virksomhetsområde å utvinne produkter som har de verste klimagassutslippene av alle fossile brensler eller som utvinner i områder eller med metoder som er spesielt klimaskadelig. Unntak

¹ Innst. 200S (2013-2014, <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2013-2014/inns-201314-200.pdf>).

kan tenkes hvis man mot formodning får i gang effektiv og sikker bruk av «carbon capture and storage» (CCS) på kommersiell basis.

Ekspertgruppen viser til at en overgang til en lavkarbonøkonomi ikke vil skje over natten, men hvis vi ikke begynner *omstillingen* nå så vil det ha store miljømessige, samfunnsmessige og ikke minst økonomiske konsekvenser i nær fremtid. Vi trenger ikke vente på år 2100 - vi ser alt nå ekstremvær og andre konsekvenser rundt om i verden.

Produktbasert utelukkelse

For å unngå irreversible farlige klimaendringer må mesteparten av de kjente fossile ressursene bli liggende i bakken. *Stranded assets* betyr at verdien på aksjene en har investert i faller dramatisk, fordi grunnlaget for selskapenes virksomhet ikke kan utnyttes. På bakgrunn av tendensene vi ser til utvikling innen fornybare energikilder, og basert på klimarapportene,² og rådene om at det må settes mer fart på klimatiltakene, og særlig med FNs klimaavtale som skal forhåpentligvis vedtas i Paris i desember 2015, fremstår det som sannsynlig at aksjer i kull-selskaper vil være en dårlig investering.³

I henhold til de etiske retningslinjene til SPU skal selskaper utelukkes dersom virksomheten er basert på nærmere angitte produkter. Det har vært foreslått at selskaper skal utelukkes hvis de utvinner kull. På lignende måte som med tobakksprodusentene er det bruk av produktet som medfører den største skaden, og med kullvirksomheten er skaden selve bidraget til klimaendring. Ekspertgruppen påpeker at klimaendringer har etiske aspekter for miljøet og framtidige generasjoner. Å utvinne kull, som er produktet til kull-selskapene, og har de største CO₂-utslipp

² IPCC Synthesis Report, 2014 <http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr1.pdf> “Delaying global mitigation actions may reduce options for climate-resilient pathways and adaptation in the future.” ... “Strategies and actions can be pursued now which will move towards climate-resilient pathways for sustainable development...”.

³ “...much of the embedded risk from these potentially toxic carbon assets is not openly recognised through current reporting requirements...” Unburnable Carbon 2013: Wasted capital and stranded assets, <http://www.lse.ac.uk/GranthamInstitute/wp-content/uploads/2014/02/PB-unburnable-carbon-2013-wasted-capital-stranded-assets.pdf>. At climate talks, UN calls fossil fuels 'high risk' investment, <http://www.reuters.com/article/2014/12/02/us-climatechange-lima-idUSKCN0JF37320141202>.

av alle fossile brensler, kan nettopp *i seg selv* sies å være i strid med generelt aksepterte etiske normer.

Nå som klimavitenskapen er så tydelig som den er, og med den store faren for at togradersmålet ikke vil nås dersom verdenssamfunnet fortsetter på det sporet som vi er på nå, er Norges bidrag som en meget stor investor internasjonalt essensielt for å få til en global omstilling til lavutslippsamfunnet. Ett slikt bidrag er å utelukke kullselskaper, i og med at kull er det verste av de fossile brenslene.

Det vil medføre kostnader å gjennomføre overgang til et lavkarbonsamfunn, men følgen av ikke å ta disse klimatiltakene vil være mye større, med økonomiske, sosiale og miljøkonsekvenser i fremtiden, først i u-landene og deretter også i vår del av verden. Forekomst av ekstremvær øker rundt om i verden, også i Norge.

CCS er fortsatt i startgropen med å utvikles på kommersiell basis. Hvis det blir ansett for økonomisk hensiktsmessig å bruke, så vil kullselskaper kunne bruke CCS for å fjerne CO₂. Men vi har ikke tid til å vente stort lenger.

Vi foreslår derfor at selskaper som produserer kull utelukkes fra SPU's portefølje innen fire år hvis de ikke har tatt i bruk CCS.

I praksis vil det si at de fleste kullselskaper vil måtte utelukkes fra fondet. Fornybar energi er blitt mye billigere og CCS er fortsatt veldig dyrt å ta i bruk, så det er lite sannsynlig at det vil lønne seg med CCS. Men hvis innovasjonstakten tar seg opp og rammebetingelser endres kan det tenkes at noen selskaper rekker å ta i bruk CCS innen 2019. En forutsetning må være at CO₂ kan lagres sikkert over lang tid og at CO₂ ikke brukes til økt olje- eller gassutvinning.

Fireårsfristen settes fordi da er det et år igjen til klimaavtalen som skal vedtas i Paris trer i kraft. Det er da meningen at alle partslandene til klimaavtalen skal sette i gang med sine klimatiltak. En konsekvens av en klimaavtale er at kullselskapenes aksjer i mange land vil måtte antas å miste mye av sin verdi, fordi det vil bli vesentlig dyrere å fortsette virksomheten når en må ta innover seg de reelle klimakostnadene ved driften og enten redusere utslippene eller betale for klimautslipp med kvoter eller skatt.

Atferdsbasert utelukkelse

På samme måte som det haster med å utelukke kullselskaper (basert på produktet), haster det med atferdsbasert utelukkelse når det gjelder olje- og gasselskapene eller karbonrelaterte næringer. Ekspertgruppen har foreslått en endring av retningslinjenes § 2 tredje ledd når det gjelder bestemmelsen for atferdsbasert utelukkelse:

“Section 3

The Ministry of Finance can, on the advice of the Council on Ethics, exclude companies from the investment universe of the Fund if there is an unacceptable risk that the company contributes to or is responsible for:

an unacceptable risk that the company contributes to or is responsible for:

.....

c) severe environmental damage;

*c bis) acts or omissions that, on an aggregate company level, are **severely harmful to the climate;***

.....”⁴

Selv om ekspertgruppen har foreslått at det er Etikkrådet som skal utvikle tolkingen og anvendelsen av kriteriene for adferdsbasert uttak, har ekspertgruppen foreslått at det bare er verstingene som skal utelukkes basert på utslippsintensitet (typisk utslipp pr. produsert enhet), sett holistisk, og at selskaper som er med i kvotemarkeder eller har planer om å redusere utslipp generelt sett ikke trekkes ut av fondet.

Ekspertgruppen foreslår også et nytt tolkingselement som kan brukes i vurdering av selskaper, nemlig hvorvidt de driver aktiv lobbyvirksomhet mot klimaavtaler eller ellers hindrer utvikling mot en global strategi for å takle klimaendringer.

⁴ Vår utheving. På norsk: «Finansdepartementet kan, etter råd fra Etikkrådet, utelukke selskaper fra fondets investeringsunivers der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

c) alvorlig miljøskade

c) (2) handlinger eller unnlaterelser som på et samlet selskapsnivå fører til alvorlig skade på klimaet...”

Klimatiltak på verdensbasis skulle ha startet på alvor for ti år siden. Det er nå fare for at vi ikke når togradersmålet. Olje-, kull- og gasselskaper har en del av skylden for dette. Det er påvist at bransjen selv har motvirket klimatiltak eller finansiert organisasjoner som motvirker klimatiltak og dermed forlenget bruken av fossil energi som har medført en økt klimatrussel. Dette har vært gjort både i egne land⁵ og på verdensomspennende basis ved å fokusere på og overdimensjonere tvilen i naturvitenskapen, til tross for stadig klarere budskap fra klimaforskningen. Vi er enige i forslagene til ekspertgruppen, men foreslår at det siste forslaget til adferdsbasert utelukkelse forsterkes, slik at tolkningselementet vil lyde (vårt forslag uthevet med fet skrift):

*.... selskapet aktivt jobber, blant annet gjennom lobbyvirksomhet - **eller ved å finansiere organisasjoner som driver lobbyvirksomhet** - mot reduksjon av utslipp på nasjonale nivå eller utviklingen av en global strategi for klimaendring*

I tillegg foreslår vi følgende nye tolkningselement for adferdsbasert utelukkelse:

Selskaper som driver med utvinning av fossil energi i spesielt sårbare områder slik som i Arktis eller med ukonvensjonelle metoder slik som tjæresand.

Vi foreslår dette punktet da disse virksomhetenes opptreden medfører stor risiko for *alvorlig skade på klimaet*. Skal vi nå togradersmålet, må vi la mesteparten av de kjente fossile ressursene bli liggende under bakken. Det er da åpenbart at vi må la være å utvinne i de mest sårbare og fjerntliggende nordområdene og med ukonvensjonelle metoder slik som utvinning fra tjæresand. Dette er også nært knyttet til *stranded assets*-problematikken. Dette underbygges ytterligere av artikkelen i det fagfelleverderte tidsskriftet *Nature*, hvor det er foretatt en økonomisk analyse av

⁵ “Dark Money” Funds Climate Change Denial Effort, Scientific American, <http://www.scientificamerican.com/article/dark-money-funds-climate-change-denial-effort/>. Mitch McConnell’s Move To Oversee EPA Budget Means One Thing: The Climate Fight Is Personal, <http://thinkprogress.org/climate/2015/02/03/3618570/mcconnell-epa-budget-subcommittee/>

hvilke ressurser som må bli liggende i et togradersscenarie.⁶ Det fremgår der klart at det ikke kan utvinnes noe mer fra Arktis eller med ukonvensjonelle metoder innenfor togradersmålet.⁷

Oppsummert er vårt forslag begrunnet i at SPU er normdannende i finansmarkedene. Det haster med klimatiltak, og fondet må gå foran. Etikkrådet må bruke både produktbasert utelukkelsesmekanismer og atferdsbaserte utelukkelsemekanismer for å få bukt med klimaverstingene, i tillegg til at Norges Bank bruker ansvarlig investeringspraksis og aktiv aksjeeierskapsutøvelse. Dette vil ha en stor signaleffekt for andre investorer og støtte opp om omstillingen til fornybar energi.

⁶ Christophe McGlade & Paul Ekins, "The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2 °C", *Nature* 517, 187–190 doi:10.1038/nature14016

⁷ "We show that development of resources in the Arctic and any increase in unconventional oil production are incommensurate with efforts to limit average global warming to 2 °C", fra innledningen til artikkelen "The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2 °C", i *Nature*, n. 6 over.